N°. 71.

DE GRONDWET.

185[illegible]

VERSCHIJNT
Alle dagen, behalve Zon- en Feestdagen.

PRIJS DER ADVERTENTIEN:
Van één tot zes regels. . . . . ƒ 1.00.
Voor elken regel meer. . . . . „ 0.15.
Behalve de 35 cts. zegelgeld.

WOENSDAG 17 AUGUSTUS.

UITGEVERS-DIRECTEUREN:
JOH. NOMAN en ZOON, te 's Gravenhage.

Brieven franco aan het Bureau De Grondwet.
Jan Hendrikstraat, n°. 259.

ABONNEMENTSPRIJS:
Voor 's Gravenhage per 3 maanden . . . . . . ƒ 4.50.
Voor de overige steden des Rijks . . . . „ 5.00.

Hoofd-Bureau voor Ned. Oost-Indie:
W. J. VAN HAREN NOMAN, te Batavia.
Prijs franco per Landmail voor Java en buitenbezittingen, per jaar, met vooruitbetaling bij het nemen van het abonnement ƒ 60, Ned. Cour.

Staten-Generaal.

[illegible] van de wet regelende het toezigt op de onderscheidene Kerkgenootschappen.

ZITTING VAN DINGSDAG, 16 AUGUSTUS.

In deze zitting zijn wederom eenige adressen ingekomen ten gunste of tot bestrijding van het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt over de onderscheidene kerkgenootschappen, terwijl omtrent een groot aantal, vroeger ingekomen, door de commissie voor de verzoekschriften, bij monde van de heeren VAN ASCH VAN WIJGK en ENGELEN, verslag is uitgebragt.

Aan de orde is de voortzetting der algemeene beraadslagingen over het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt over de onderscheidene kerkgenootschappen.

De Heer VAN LIJNDEN wil alleen rectifiëren de min juiste voorstelling, door sommige sprekers gegeven omtrent de aanleiding en omstandigheden, die deze voordragt voorafgingen en vergezelden. Men heeft de wet genoemd eene *gelegenheidswet*, en hij gelooft niet ten onregte. De heer VAN VOORST had, gedreven door eene loffelijke zucht tot bevrediging, gemeend, dat aan de wet het karakter eener gelegenheidswet moest worden ontnomen, opdat de Natie van lieverlede de *aanleiding* zou vergeten, en de oorsprong in lateren tijd aan geen lezer van het Staatsblad zou in het oog vallen. Op het gevaar af van door dat lid te worden gerangschikt onder de *ultra's*, moet hij verklaren, dat hij met hem in zienswijze verschilt. Hij is er zeer voor, de zaken te noemen bij haren waren naam. De *gelegenheid* toch, die tot de wet heeft geleid, ligt nog versch in het geheugen, en hij hoopt, dat ze niet ligt zal worden vergeten. Het ontwerp heeft ja het oog gerigt op *alle* kerkgenootschappen, maar de opregtheid vordert er bij te voegen, dat het zijdelings meer bepaald het oog heeft op het *Roomsch-Katholieke* kerkgenootschap. Laat men dus opregt zijn en de zaak niet verbloemen. De vraag is nu maar alleen: *vorderen* de omstandigheden eene wet als deze? En nu moet hij, ter beantwoording dier vraag, allereerst het volgende in herinnering brengen. Bij gelegenheid der discussie, in het Parlement gehouden over een voorstel tot enquête over de inkomsten der kerk in Ierland, eenige maanden geleden, heeft de minister Russell gezegd, dat sedert eenige jaren blijkt, zoowel daar als in andere landen dat de R. K. kerk streeft naar kerkelijken, zoowel als naar wereldlijken invloed en dien gaandeweg tracht uit te breiden. Dit achtte die minister met het behoud van orde en vrijheid niet bestaanbaar. Die verklaring kwam uit den mond van een' staatsman, die veel gedaan heeft voor gewetensvrijheid en verdraagzaamheid. Zijne woorden werden luide toegejuicht, en waarom? Was het alleen, omdat zij het gevoel der Protestanten streelden, of wel omdat zij een historisch feit constateerden? Spreker meent het laatste en beroept zich o. a. op Maas en Waal. Spreker wil geene wonden, die zich reeds beginnen te sluiten, openrijten; maar hij meent nogtans dat men, bij de beoordeeling dezer wet, niet mag vergeten, wat tot hare aanbieding heeft aanleiding gegeven. Nu had de heer VAN NISPEN beweerd, dat de wet haar ontstaan is verschuldigd aan *niet-gelukkige* historische herinneringen. Dat de historische herinneringen, door den heer MACKAY voorgehouden, hem (den heer v. N.) niet aangenaam waren en hem niet gelukkig voorkwamen, kan spr. zeer goed begrijpen; maar wil men de herinneringen, dagteekenende van de Reformatie en van de afschudding van het Spaansche juk, *ongelukkige* herinneringen noemen, dan acht hij zich geroepen daartegen op te komen. Spr. gaat vervolgens het onlangs gebeurde na. Hij wil in geene recriminatie komen, maar zich slechts tot eene korte en heilzame herinnering bepalen van hetgeen destijds heeft plaats gehad. Welke was de gedragslijn, wat waren die beginselen van het vorig ministerie? Het is steeds meermalen opgemerkt: het stelsel van dat ministerie was lijdelijkheid, het *laissez-faire*, zelfs met onthouding van voorzigtige raadgevingen, die de Paus zelf verlangde. Zóó iets was strijdig met de Grondwet; strijdig met den uitdrukkelijken wil des Konings, gelijk dit nader gebleken is; strijdig eindelijk met de eer, met het belang, met de rust van het land.

Spr. treedt deswege in ontwikkelingen. Wat heeft nu de minister van Buitenlandsche Zaken in der tijd gedaan? Hij heeft de Paus niet alleen aangeraden om van de bevoegdheid, door de grondwettige instelling van dit land gegeven, om eene organisatie daar te stellen, *gebruik te maken*, maar om dit te doen *sans délai*, omdat hij, minister, anders bevreesd was, dat *latere* ministers welligt over de zaak [illegible] Die beide woordjes, *sans délai*, hebben inderdaad aanleiding gegeven tot den tegenwoordigen ongelukkigen toestand.

Spr. weidt uit over het verschil van opgaven van de vorige ministers en den kardinaal-staats-secretaris, betreffende de voorloopige mededeeling; hij hoopt dat zich dit zal ophelderen. Hij stelt zich daarna voor, het bewijs te leveren, dat de uitvoering van het zesde hoofdstuk der Grondwet door eene wet is in overeenstemming met het regt van den Koning en met de belangen van het land. Bij de opening dezer zitting heeft men reeds vernomen, dat bij de Regering de overtuiging vast stond van de noodzakelijkheid eener wet op dit onderwerp. Hij eerbiedigt die overtuiging, ofschoon hij haar niet onbepaald deelt. Hij meent dat ook zonder dit de Regering haar doel had kunnen bereiken. De nota immers, den 27 Junij door de Regering aan den Paus toegezonden, waarin met zoo veel waardigheid en kracht onze nationale eer is gehandhaafd, heeft bij hem de overtuiging gevestigd, dat met goed gevolg omtrent de zaak een andere weg had kunnen zijn ingeslagen.

Nu echter de Regering gemeend heeft eene wet te moeten voordragen, nu wil hij haar daarin ondersteunen, maar niet onvoorwaardelijk. Eene wet namelijk op dit stuk moet: 1° eerbiedigen de vrijheid en zelfstandigheid der kerkgenootschappen; 2° de katholijken in hunne regten niet verkorten: 3° gelijke bescherming verleenen aan alle kerkgenootschappen. Of nu de tegenwoordige voordragt voldoet aan deze drie vereischten, zal later uit de behandeling der afzonderlijke artikelen blijken en hij zal zich daarover op dit oogenblik niet uitlaten. Maar de Regering zal al dadelijk moeten bekennen, dat eene wet als deze veel meer moet bevatten dan het tegenwoordig ontwerp. De vraag doet zich toch hier op, of daarin niet ook bepalingen nopens kweekscholen voor godsdienstig onderwijs en wegens de kloosters dienden te worden opgenomen? Hij kan nu wel aannemen dat voor eene wet, dergelijke bepalingen inhoudende, op dit oogenblik de omstandigheden minder geschikt zijn. Het komt er dan ook thans meer op aan, de Regering te ondersteunen in de bescherming van alle kerkgenootschappen ook tegen ultramontaanschen overmoed. Hij zou overigens wel eene wet verlangen betrekkelijk de kloosters. Hij hoopt, dat de Regering in staat zal zijn, alle bezorgdheid te doen ophouden; dat de wonde, die geslagen is, worde geheeld, en dat de hand, die haar toebragt, op behoorlijken afstand worde gehouden.

De heer DOMMER VAN POLDERSVELDT wenscht bij deze gelegenheid te spreken naar hetgeen in zijn binnenste omgaat. Hij zal daarbij het voetspoor van anderen geheel en al volgen. Hij stelt zich voor, daarbij te spreken met die kalmte en bezadigdheid, die hier vooral niet mogen worden uit het oog verloren, maar toch evenzeer met ernst. Hij stelt zich voor, zóó te spreken, dat niemand worde gekwetst; maar hij zal daarom de waarheid niet verzwijgen. Het is daartoe dat hij thans het woord heeft gevraagd. Aan hetgeen hij voornemens is in het midden te brengen, moet hij echter laten voorafgaan als motto een woord, dat door één der tegenwoordige ministers is gebezigd bij gelegenheid der Grondwets-herziening. Die minister had namelijk te kennen gegeven, dat, indien men eene godsdienstige meening, die mishaagt of die men afkeurt, wil belemmeren of onderdrukken, daartoe slechts twee middelen zijn: namelijk: *deportatie* of *verdelging*; maar dat geen dezer middelen, zoo als hij, minister, vertrouwde, bijval bij Nederland's vertegenwoordigers zal vinden. Spreker nu heeft zoo aanstonds gezegd te willen onderzoeken de *oorzaken* dezer wet. Hij herinnert nu, dat, toen de Grondwets-herziening tot stand kwam, hij zich met velen verheugd heeft, daarom, omdat hij meende te zien een middel om weg te nemen wat in meerdere Staten het geval was: de dobbering tusschen revolutie en reactie. Hij bedoelt bepaaldelijk *drie* hoofdpunten in dat opzigt: 1°. eene meer duidelijke omschrijving de vrijheid van godsdienst; 2°. de vrijheid van onderwijs en 3°. het geven van meerderen invloed aan de bevolking op de regering. Zoodra nu het voornemen der Regering bleek om de Grondwet getrouw op te volgen, was de gelegenheid daar om van die regten een volledig gebruik te maken. Het Hervormd kerkgenootschap ging daarin voor en deelde het meest in dat verkregen regt; het R. Katholieke Kerkgenootschap daarentegen bleef daarin het langst ten achteren, tot dat zich eenige aanzienlijken aan het Hoofd der Kerk wendden met de bede, dat ook zij mogten deelachtig worden de voorregten, die hun toekwamen. De Regering had zich wel over de zaak verklaard; maar men meende steeds in de Regering zekere achterhoudendheid te zien, en daarom had men steeds op de zaak aangedrongen, geleerd door de ondervinding, dat daaraan voortdurend uitstel werd gegeven. Maar nu verklaarde eindelijk de Regering open en rond, en *namens* den Koning, dat het concordaat van 1827 was komen te vervallen en het R. C. kerkgenootschap het regt had zich zelf, naar goedvinden, te organiseren. Eenigen tijd daarna is bekend geworden de Pauselijke allocutie; dat stuk, dat aanleiding heeft gegeven tot al hetgeen er is gebeurd. Hij zal zich veroorloven, daarover een enkel woord in het midden te brengen. Het is dit. Als hij zich plaats op het standpunt, waarop de meesten, die de allocutie gelezen hebben, zich stellen, dan erkent hij daarin woorden te vinden, die hij volle regt geeft af te keuren. Maar voor hen, die de Roomsche diplomatie kennen, zal het spoedig blijken, dat de allocutie geen stuk is, waarin van Vorst tot Vorst gesproken wordt, maar van den Paus aan de kardinalen, als men wil, gerigt tegen de ingezetenen van Nederland, maar toch geen diplomatisch stuk. Het is intusschen een feit, dat de allocutie onrust baarde. Hij zal niet ophalen, op welke wijze die onrust is gevoed; de middelen, daartoe gebezigd, zijn voldoende bekend. Hij zal alleen dit bijbrengen, dat hij zelf aan de Regering heeft ter hand gesteld een middel, dat gebezigd is om op de lagere volksklasse te werken, en dan schaamt en bedroeft hij zich, dat er in Nederland nog eene pen was te vinden, die zòò iets kon schrijven, en een drukker, die bereid was zoo iets ter perse te leggen. Maar dit is niet alles; er waren nog andere oorzaken, die deze beweging verren namelijk personen, die de Grondwets-herziening tegen wil en dank hebben zien tot stand brengen; er waren, die meenden, dat aan het volk te veel invloed wierd toegekend, die hunne regten verkort achtten, maar welke regten een regtvaardig bestuur, als strijdig met de billijkheid, had doen vervallen; eindelijk zij, die wel begrepen, dat de vorige regering, door een loyale toepassing der Grondwet, de emancipatie der Katholijken tot eene waarheid zou maken, en wat die personen juist niet wilden zien gebeuren. De gelegenheid, bij het uitvaardigen der allocutie, was nu te schoon om haar stilzwijgend voorbij te laten gaan. De beweging vond plaats en de Koning maakte van zijn regt gebruik, hem bij de Grondwet gegeven. Dat gebruik eerbiedigende, wil Spr. alleen de handelingen van het tegenwoordig bewind ter toetse brengen. Toen het was opgetreden, beging het al dadelijk eene politieke fout: dit namelijk, van, in stede van zich te plaatsen *boven* de beweging, zich te stellen *in* de beweging, zich te laten medeslepen *door* de beweging. Hij gelooft, dat dit bewind zich daardoor op een gevaarlijk standpunt bevindt.

Ten slotte acht Spr. het ontwerp *ongrondwettig*, tegen het welbegrepen belang van het *land*, tegen het belang des *Konings*, tegen het belang der *Regering* zelve, welke stellingen hij nog nader ontwikkelt. Hij zal *tegen* de wet stemmen.

De heer SLEESWIJK VEENING tracht uit de Grondwet van 1815 en volgende te betoogen, dat eene wet als hier is aangeboden geoorloofd is. Men laat vrijheid, behoudens orde. De slotsommen van dit betoog, gestaafd door aanhalingen van Belgische, Fransche, Nederlandsche en Latijnsche schrijvers, komt zaamgevat hier op neder, orde en rust moet ook tegenover de godsdienst *bewaakt* niet hersteld worden; hij is dus voor een preventief systeem; de wet is bovendien eene strafwet; de zorg van policie is om te voorkomen, niet om toe te laten. »De Koning waakt« in art. 167 toont het preventive nader aan. Zal de Koning dit kunnen, dan moet er eene wet zijn. Overigens is de wet op zich zelve, èn wat strekking èn wat de behandelde stof betreft, goed. Kerkgenootschappen zijn ook burgerlijke vereenigingen. Ook de wet van Germinal houdt hij van toepassing. Het ontwerp treedt niet in *sacra*.

Voor de schorsing der zitting, doet de heer VAN HEEMSTRA REINESTEIN het voorstel, om heden avond eene zitting te houden. Wordt *verworpen* met 35 tegen 27 stemmen.

Een voorstel van den Heer ELOUT VAN SOETERWOUDE, om voortaan des ochtens ten 10 ure de zittingen te doen aanvangen, wordt met 42 tegen 20 *stemmen aangenomen*.

Na de schorsing heeft de Heer SANDER het eerst het woord.

Hij ziet geene ongelijkheid in de wet, ware dit het geval, hij zou zijn geweten niet willen bezwaren met vóór de wet

te stemmen. Spreker verklaart te zijn voorstander van verdraagzaamheid, in den uitgestrekten zin; en daarom heeft hij zich ernstig afgevraagd, of de tegenwoordige wet inderdaad kan beschouwd worden gerigt te zijn tegen eene bepaalde gezindte. Na een ernstig en naauwkeurig onderzoek, moet hij die vraag ontkennend beantwoorden.

De spreker moest de afwezigheid betreuren van den heer LIGHTENVELDT; want hij zou er hoogen prijs op gesteld hebben, indien deze Minister in de Kamer aanwezig ware geweest, daar hij niet kon onderstellen dat deze Minister naar Rome zou zijn vertrokken, om te voorkomen, dat de Paus een verkeerden indruk van de wet ontving, en dat hij, hier zijnde, de wet zou bestrijden.

De spreker betoogde verder, dat de wet geene gelegenheidswet was, maar integendeel eene algemeene strekking had; en indien daarin eenige verdrukking gelegen ware, de protestanten zouden zich daarover evenzeer hebben te beklagen en zouden er zich dus evenzeer tegen verzetten.

Van dit standpunt beschouwd, moest de Spr. de wet verdedigen; ja, indien hij haar toetst aan de Grondwet, dan moet hij erkennen, dat deze wet eene *grootere vrijheid* verleent, dan de Grondwet deed; want zij erkent het regt tot vrije organisatie hetgeen hij in de Grondwet niet had kunnen lezen. De verpligting van *kennisgeving*, die daartegen over staat, beteekende niets, naar Spr. meening; want zij kon geenerlei vrijheid belemmeren.

Wat het bezwaar betrof, dat deze wet zou aanranden een der praerogatieven des Konings; hij erkende, dat het *waken* was opgedragen aan den Koning; maar nu de Regering zelve had voorgedragen eene wet tot regeling van dat *waken*, kan hij daarin niets zien, wat de praerogatieven der Kroon zou kunnen verkorten.

De Heer STORM VAN 'S GRAVESANDE begint met te herinneren, dat hij, bij den aanvang dezer zitting, had verklaard zich te stellen op een onafhankelijk standpunt, en dat hij de tegenwoordige Regering zou beoordeelen naar hare daden.

Hare eerste, gewigtige daad had hij nu te beoordeelen; hij moest verklaren, dat hij die moest bestrijden. Indien er al zoodanige wet noodig ware, indien het vooral bewezen ware, dat de Heer THORBECKE verklaard had, de noodzakelijkheid van zoodanige wet te erkennen, dan moest hij vragen, waarom die heer dan niet als Minister zoodanige wet had voorgedragen?

In elk geval, hij achtte dit oogenblik allerongelukkigst voor de aanbieding van zoodanige wet gekozen. Men had volledig erkend het regt der R. C. om zich te organiseren; twee der tegenwoordige ministers hadden dit zelfs gedaan, en zou men nu, alvorens tot de uitvoering daarvan werd overgegaan, eene wet willen maken, die terugwerkende kracht had?

Ook als protestant moest hij de afwezigheid van den heer LIGHTENVELT betreuren; want hij mogt niet onopgemerkt laten, dat bijaldien die heer *tegen* de wet was, hij zijn ontslag had moeten nemen, en zoo hij er *voor* was, hij hier, in de Kamer, had behooren te zijn, om de voordragt te verdedigen.

Spr. wil niet onvoorwaardelijk goedkeuren al wat door het vorige Ministerie is verrigt; maar hij meent toch de waarheid te herkennen, dat sommige leden van dat Ministerie de gevolgen van dat verrigte niet hebben bevroed.

De wet, die men dan nu heeft aangeboden, zou de strekking moeten hebben, de geschokte gemoederen tot bedaren te brengen. Spr. meent, dat zij, in plaats van de bezwaren weg te nemen, integendeel die nog veel ernstiger zullen doen rijzen.

Nam men toch alles weg, wat dreigend was in de wet: deze zoude ophouden iets te beteekenen, en dan had men den nieuwen aandrang te wachten van hen, die *meer* verlangden.

Nu reeds is dit blijkbaar uit de eischen der organen van de ultra-protestantsche partij; en niet minder ongerustheid baart den Spr. de houding der anti-revolutionnairen, die thans om vrijheid vragen, maar eenmaal aan het roer van den Staat gekomen, hetgeen God verhoede! voor geen middel van bedwang zouden terugdeinzen, die eene Heerschende Kerk, met al de aankleve van dien zouden invoeren.

Spr. vraagt ook, of de protestantsche kleur van de Kamer, de kleur waaronder deze Kamer is zamengesteld, wel geschikt is, om aan eene wet als de onderhavige, allen schijn te ontnemen van partijdigheid, van met een protestantschen tint overgoten te zijn? Neen, hij is innig overtuigd, dat deze wet, *thans*, door *deze* Kamer, in het welbegrepen belang van Protestanten en Catholieken, in het belang van het Huis van Oranje onaannemelijk is.

Spr. ziet in deze wet geen middel tot bevrediging, maar eene kiem tot verdeeldheid en moeijelijkheden. De wet is geen middel tot herstel van de eendragt; maar een middel ter vermeerdering van scheuring en botsing onder de zonen van hetzelfde vaderland. Hij, voor zich, kan dan ook niet de zware verantwoordelijkheid op zich nemen, van de wet te helpen tot stand brengen.

De heer LUYBEN noemt de voordragt eene verdrukkingswet, alleen voor de R. C. vervaardigd; alleen opgesteld uit haat tegen het R. C. kerkgenootschap, uit wantrouwen tegen den H. Stoel. Hij achtte dan ook het opschrift der wet eene *bespotting*. Spr. gaat vervolgens de geschiedenis na van al hetgeen vóór en bij de organisatie heeft plaats gegrepen; en bij die geschiedenis herinnert hij, hoe drie ministers, thans weder aan de groene tafel gezeten, met het vorige Ministerie eene geheel andere zienswijze waren toegedaan. Hij vroeg, hoe het mogelijk ware, dat deze ministers thans konden onderschrijven eene wet, die zoo lijnregt streed met hun vorig gedrag en hunne vroegere handelingen? De artikelen der wet doorloopende, wijst de Spr. aan, dat de bepalingen, daarin vervat, ongrondwettig zijn, en dat dus de wet daarstelde eene verkrachting van de Grondwet.

De vraag, die, naar Spr. meening, bij deze wet moest beslist worden, was, of men zou voortaan hebben, Grondwet of willekeur, vrijheid of slavernij, vrijheid of vervolging?

De wet is, meende de Spr., in strijd met het geweten van den R. C. geestelijke; en, als men gelooven zou, dat de bisschoppen zullen transigeren met hun geweten, men zou zich bedriegen. De R. C. bevolking behoort tot het lijdzame, kalme gedeelte der bevolking; maar als men die lijdzaamheid, die kalmte, door aanranding van de dierbare vrijheid van godsdienst, zou hebben overgebragt in een staat van heillooze spanning, in een staat van vijandelijkheid van het eene gedeelte der Natie tegenover het andere; men zou welligt te laat betreuren, dat men die bevolking had in het harnas gejaagd door *onregt* te plegen. Ja, de Spr. noemde de wet een *onregt*; want in strijd met de Grondwet wilde men nu sanctionneren bij eene wet wat men door opruijing van eene verblinde menigte tegen de R. C. landgenooten had verkregen.

Bovendien was het de innige overtuiging des Sprs., dat de wet een der praerogatieven der Kroon verkortte; want dat het toezigt op de kerkgenootschappen alleen was opgedragen aan den Koning, en dat de regeling daarvan niet behoorde tot de bevoegdheid van de wetgevende magt.

De poging, die het Ministerie beproefde, was naar sprekers meening meer dan stout; zij was vermetel, ja roekeloos. Het waren alleen dweepers en ijveraars, geholpen door hen, die politieke nevenbedoelingen hadden, die zoo iets durfden aanbevelen en verdedigen; en zelfs de stemming in deze Kamer zou bewijzen, dat de verstandige, de regtschapen protestant den R. C. hunne organisatie niet benijden.

De spr. besloot met de opmerking aan den heer VAN HALL, dat, indien hij zich al tot dusver en in zijne vroegere ministriële loopbaan mogt kunnen verheugen, van op zijne stoutmoedigheid te kunnen bogen, hij nu niet vergeten mogt de spreuk: «*De kruik gaat zoo lang te water, tot dat zij berst.*»

De heer BOTS bestrijdt de wet, wegens hare ongrondwettigheid, en de willekeur harer bepalingen. (Het orgaan des Spr. is echter zoo zwak, dat wij de bijzonderheden van des Spr. redevoering buiten staat waren op te vangen.)

De heer DE KEMPENAER verdedigt, in sierlijke en bloemrijke taal, gelijk men van dien Spr. gewoon is, niet slechts de algemeene strekking van de wets-voordragt, maar ook het grondwettige van hare aanbieding.

Spr. betoogt, dat de quaestie zelve dood eenvoudig is. De regering, meenende dat zij alleen door eene *wet* kan voldoen aan de verpligtingen, haar bij het VI hoofdstuk der Grondwet opgelegd, heeft nu aan de Kamer eene zoodanige wet aangeboden. De reden echter, waarom deze zoo eenvoudige zaak zoo vele opgewektheid, zoo groote belangstelling, zoo gerekte beraadslaging veroorzaakte, was niet ver te zoeken. Die redenen ontwikkelt de Spr., door aan te toonen al wat de verschillende partijen verlangen omtrent het stuk van vrijheid of onvrijheid van godsdienst; omtrent hetgeen zij oordeelen over de historie des volks, omtrent hetgeen het vorig ministerie had verrigt of nagelaten; en in de verschillende beoordeeling van dat alles zag de Spr. de reden van de bestaande spanning en opgewondenheid.

Wat de beweerde *ongrondwettigheid* betrof: de Spr. betoogde door de uitlegging der onderscheidene, daarop betrekking hebbende art. van de Grondwet, dat de wets-voordragt overeenkomstig was met de Grondwet; en dat juist het overlaten van het toezigt aan de uitvoerende magt, aan deze volkomen vrijheid liet in de keus der middelen, die zij noodig achtte tot de uitoefening van dat toezigt. De Regering kon dus vrij eene wet noodig achten; repressieve, zoowel als preventieve bepalingen noodzakelijk keuren: een en ander was geheel aan hare vrije keus overgelaten.

Wanneer de Spr., ten slotte, zich met de algemeene strekking der wet kon vereenigen, het was niet, omdat hij haar volledig genoeg vond, of krachtig genoeg; maar omdat de Regering meende er genoeg aan te hebben, art. 291 Code Pénal bovendien bleef bestaan en hij eene wet op het regt van vereeniging en vergadering verwachtte.

Wegens het vergevorderde uur werd nu de zitting verdaagd tot morgen ochtend ten 10 ure.

In het Bijblad van het Tijdschrift *de Vereeniging* van Augustus 1853 worden eenige adressen medegedeeld aan den kerkeraad der Hervormde gemeente te Rotterdam ingediend door eenige gemeenteleden en ter kennis gebragt van hunne geloofsgenooten, die zich met hen *beheerscht zien door Synodale besluiten waardoor het regt der gemeente geheel op den achtergrond gesteld wordt*: opdat zij met hen de middelen aanwenden, die er toe zouden kunnen leiden om *van die Hierarchie* verlost te worden, waardoor voor het meerendeel de gemeenten in ons vaderland in eenen zeer ontevredenen toestand verkeeren. Ten gevolge daarvan is eene Vereeniging ontstaan, die zich ten doel stelt de bestrijding van *elke hierarchie*, ook de zoodanige der hervormde leeraars, die erger is dan die de Hervormers bestreden. De leden dezer vereeniging stellen zich voor „de Ned. Herv. gemeente te Rotterdam te vertegenwoordigen."

Wij zouden wel door *de Nederlander* wenschen te worden ingelicht, of deze handelingen met de anti-revolutionnaire beginselen strooken.

„*Eene wet, regelende het toezigt op de kerkgenootschappen.* — Aan zulk eene wet moet in de eerste plaats den eisch gedaan worden, dat zij in volkomen overeenstemming met de Grondwet is en derhalve ook niet beperkt noch belemmerd wat daar vrij is gelaten. Zulk eene wet mag derhalve geen jus in sacra willen uitoefenen, maar moet zich tot het jus circa sacra bepalen. Daar het nu echter gebeuren kan, dat er verschil van meening ontstaat, indien zij al niet reeds bestaat, over hetgeen tot het jus circa sacra al dan niet behoort, moet in zulk eene wet alles duidelijk bepaald worden, opdat men later niet in het onzekere zij, wat nu eigenlijk binnen den door die wet getrokken kring valt. Zulk eene wet moet dien kring duidelijk genoeg omschrijven, om eene nadere explicatie overtollig te maken. Daar zij alle willekeur moet uitsluiten, mag zij zelve geen deur voor willekeur openlaten, zoodat zij, in plaats van aan de Regering het regt over te laten van zich iets voor te behouden, integendeel terstond voor allen duidelijk verklaren moet, wat allen te wachten hebben."

„Van zulk eene wet moet geen der kerkgenootschappen kunnen zeggen: ziedaar een mes, waarvan het beter is het heft zelf in handen te hebben, dan het in handen te zien van hen, op wier toegenegenheid en welwillendheid ik volstrekt niet rekenen moet."

J. J. D. (OEDES.)

Tijdschrift *Ernst en Vrede* bl. 266

Uit het *Volksblatt für Stadt und Land* van Me[illegible] 1853 wordt o. a. door Ds. D. C. d. l. S. het volgende aangehaald:

Na verklaard te hebben, dat hij de laatste protestantsche beweging *het meeste* houdt „niet voor ge-„loofsvuur, 't welk alleen aanhoudend brandt, maar „alleen voor dat soort van stroovuur, waaraan onze „eeuw tamelijk rijk is," gaat de schrijver voort:

„Het is billijk, dat de Staat, juist als evangelisch regtvaardig zij ook jegens de katholieke kerk, dat hij „zich in kerkelijke zaken *niet meer* menge, dan hij „zijn regt en pligt van noodzakelijk toezigt met zich „brengt; dat hij — in allen gevalle de katholieke „kerk niet verhinderd, hare pligt te vervullen, om voor „het schoolwezen door eigen krachten te zorgen, *[illegible]* „*[illegible] bisschoppelijk bestuur en inrig-* „*ting in genootschappen niet weigere*. Daardoor dat hij „haar in de vervulling harer heiligste pligten belemmert, dwingt hij haar tot die politieke werkzaamheid „waarvan men haar beticht."

Tijdschrift *Ernst en Vrede* bl. 268.

Deze beide Citaten zijn behartigenswaard voor die leden der Kamer, die, gelijk de heer BLAUPOT TEN CATE, de wet verklaren te willen afstemmen, zoodra slechts de vrijheid van één enkel kerkgenootschap wordt bedreigd.

Nederlanderachtigheden.

Dr. Fruin is, reeds in een eerste artikel van den *Nederlander* weêrlegd, geheel verslagen, volkomen te niet gedaan.

Hij had gezegd:

„Zoo onderhoudend het is wetenschappelijke werken van anti-revolutionnairen, als de Bonald, de Maistre en Stahl, te lezen en te overdenken, zoo vervelend is het, al de pleidooijen door te loopen, die mr. Groen en enkele zijner vrienden voor het anti-revolutionnaire geloof geleverd hebben."

Op die enkele zinsnede wordt voor alles de aandacht gevestigd.

Want zie, te zeggen dat de schriften van den Heer Groen *vervelend* zijn, waarlijk! dat is al te erg.

Dat heeft de „onvrijzinnige" *zeer* gedaan: 't is ook ongehoord.

„die uitspraak is *hard*, vooral wanneer ze tegen „*boeken* gerigt is,"

„door *velen* welligt zal die uitspraak voor *min voeg-„zaam* worden beschouwd,"

„door *allen* natuurlijk, die de Heer „Groen en enkele zijner vrienden" voor onovertrefbaar houden. En gewis moeten „onze vrienden" van de *Nederlander* dit *onvoegzaam* vinden, en vooral niet vermakelijk.

Maar zie nu het betoog:

„Wanneer een *spreker* mij uren achtereen, niet door de kracht zijner taal, maar dewijl ik, welstaanshalve, niet weg kon, geboeid heeft, dan welligt worde mij, in het eerste oogenblik althans, eene kleine wraakoefening niet ten kwade geduid. Maar door een boek kan dergelijke onbescheidenheid niet worden begaan. De Schrijver heeft geenerlei middel van *contrainte*, bij de hand

Wanneer ik een boek opgenomen, opgeslagen, doorlezen heb, dan kan de Schrijver mij te gemoet voeren: "Indien ik u lastig ben gevallen, het is een last, welke, door *vrijwillige* medewerking, u opgelegd werd."

Als "kleine wraakoefening" zou het niet ten kwade kunnen worden geduid, als men het tot den *spreker* zelven zei, van wien men *welstaanshalve* niet weg kon. Maar tegen een *boek!* de welvoegelijkheid vordert, dat daartegen meer égards worden in acht genomen.

Zie! beschuldig bijv. een Ministerie, dat het de eer des lands te kort gedaan heeft;

dat het de vertegenwoordiging in diplomatieke aangelegenheden aan geheimhouding *gewend* heeft, zonder op herhaalde sommaties om bewijs voor dat *wennen* bewijs te geven *);

beschuldig bijv. eene Tweede Kamer, dat zij het *lijdelijk* werktuig van een ministerie is geweest, — zonder op aanvraag om bewijs, bewijs geleverd te hebben;

declameer bijv. over de ontkenning der regten van den Koning en geef geen antwoord op de dienaangaande gedane vragen;

maar te durven zeggen, dat een *boek*, dat geschriften, die de "*Heer Groen en enkele zijner vrienden* voor het anti-revolutionnaire geloof geleverd hebben", *vervelend* zijn, dat is ONVOEGZAAM.

"Verbeeld u, dat Dr. Fruin voor de eerste maal een onzer vrienden ontmoet had; zou hij het gesprek aangevangen hebben met de verklaring: "zoo aangenaam mij de bestudering van uwe buitenlandsche geloofsgenooten geweest is, zoo ondragelijk viel mij het lezen van uwe geschriften?" Voorzeker neen! En waarom niet? Omdat dergelijke openhartigheid in den dagelijkschen omgang, gelijk nu eenmaal de menschen zijn, niet als heilzame verootmoediging gewaardeerd, maar als *onbeleefdheid* beschouwd wordt. Omdat men die gulheid der mededeeling voor *onbetamelijk* houdt; omdat ze onder *die grofheden* geteld wordt, die, wanneer men op de genoegens van het gezellig verkeer prijs stelt, uit de zamenleving worden geweerd. Zou nu hetgeen in een vertrouwelijk gesprek tegen de meest gewone usantiën der wellevendheid strijdt, betamelijk zijn, omdat het in geschrifte, na rijp beraad en openlijk geschiedt?"

Had Dr. FRUIN bijv. in de Kamer geweest en hij had welstaanshalve niet onder het gehoor weg gekend van een "onzer vrienden", die uren achtereen gedevoerd had, dan zoude het "*wat waart gij vervelend*", den spreker te gemoet gevoerd, als "eene kleine wraakoefening" er hebben door gekend; maar dit tot het publiek te zeggen van *geschriften*, van een *boek*, dat men beoordeelt, zie! dat is *onvoegzaam;* hetgeen dan ook klaar bewezen wordt door de *onbeleefdheid*, de *onbetamelijkheid*, de *grofheid*, in het licht te stellen van iemand, die zoo iets zeggen zou tot "een onzer vrienden", wanneer hij hem "voor de eerste maal ontmoette", daar dergelijke "aanvang" van "een *vertrouwelijk* gesprek, tegen de meeste gewone usantiën der wellevendheid strijdt."

Maar waartoe dient deze omhaal?

Tot wederlegging van den *inhoud?* of om vooraf tegen den *schrijver* weêrzin te wekken, en zoo te ligter van den inhoud af te komen?

"Weerzin tegen de *anti-revolutionnaire* partij is zoo groot, dat zelfs een beschaafd en geletterd man als Dr. Fruin, zoodra het om haar bestrijding te doen was, ook die regels van welvoegelijkheid, welke hij jegens anderen niet ligt zou hebben veronachtzaamd, ter zijde gesteld heeft.

"Maar dan ook is de vraag natuurlijk:

"Verraadt dit niet een hoogst partijdigen regter?

"Geeft dit niet van de juistheid der redenering zeer ongunstigen dunk?

"Kan er iets nadeeliger zijn voor het crediet van den recensent?

"En waren wij dan niet — onze vrienden zullen het ons ten goede houden — tot de in het lichtstelling dezer veelbeteekenende zinsnede verpligt?"

Onwillekeurig denkt men hier aan het: "*Vous vous fachez donc vous avez tort*".

---

*) Zie *Arnhemsche Courant* van 2 Februarij 1853 over *de Nederlander* van 13 Januarij.

Buitenland.

ENGELAND.

Ter Londensche graanmarkt is de prijs der tarwe weder 2 sh. per quarter gedaald. De oogst wordt sedert eenige dagen door het voortreffelijkst weder begunstigd.

— Onze dagbladen houden zich nog voortdurend bezig met de jongste monstering van de scheepsmagt te Spithead. Er waren bij die gelegenheid, behalve de eigenlijke vloot, nog 25 Rijksstoombooten in dienst; zoodat het getal hier vereenigde Rijksvaartuigen bestond uit 50, voerende 1151 stukken geschut, 11,699 man met 14,420 paardenkr. en 56,071 ton inhoud. — In 't geheel berekent men het aantal stoombooten en andere vaartuigen, welke, met toeschouwers gevuld, te water waren, op meer dan 1000.

Het schouwspel heeft een zeer diepen indruk achtergelaten; de verbazende kracht, welke dit Rijk in zijne scheepsmagt bezit, is daarbij op de treffendste wijze gebleken. "Met de bestanddeelen van magt, welke bij deze gelegenheid in werking kwamen (dus merkt de *Times* aan), en met de aangeboren veerkracht, welke onze natie ter zee bezit, is er geen oogenblik aan te twijfelen of wij zullen aan de spits der zeemogendheden blijven, hoe groot ook de vorderingen van andere Staten in dit opzigt mogen wezen."

DUITSCHLAND.

In Nassau, alwaar op eene oppervlakte van 85 vierk. mijlen, ten minste een twaalftal verschillende maten en gewigten in zwang was, is met den 1 dezer maand een eenparig stelsel van maten en gewigten ingevoerd.

KERKELIJKE STAAT.

Men meldt uit Rome, dat de Pausselijke breve, betreffende de zoogenaamde gemengde huwelijken, welke in den jongsten tijd in Duitschland tot zooveel geschrijf heeft aanleiding gegeven, nooit heeft bestaan, maar wel een brief van de congregatie aan den heer Arnoldi, bisschop van Trier, welks inhoud verkeerdelijk is opgevat; zoodat, met goedvinden der Pruissische regering, de zaken tot den vorigen toestand zijn teruggebragt.

TURKIJE.

De belangstelling in de Oostersche zaken begint gelukkig voor het behoud des vredes te wijken.

Reeds is er kortelijk melding gemaakt van den loop der jongste onderhandelingen, welke tot de regeling van die zaken hebben geleid. Er bleef echter nog eenige onzekerheid wegens de ware toedragt van zaken over, vooral ten gevolge van de bijzondere terughouding van het Britsch ministerie. Daarom is het niet van belang ontbloot de inlichtingen te doen kennen, welke het *Journal des Debats* zegt dat het ontvangen heeft over de nota welke nu door Rusland en de Porte beide is aangenomen.

Na de onderscheiden wisselingen van de zaak, na het vertrek van den Vorst Menschikoff uit Konstantinopel te hebben nagegaan, en met name het beroep van Turkije op het verdrag van 1841, door de groote mogendheden gesloten, zegt het blad:

"Dat beroep op het Verdrag van 1841 gaf der zaak eene nieuwe gedaante; want de Porte wilde, zonder twijfel, daardoor te verstaan geven, dat dit verdrag voor Turkije gedaan heeft wat de handelingen van het Weener-Congres hebben tot stand gebragt, voor de Europesche Staten, welke daaraan hebben deelgenomen; dat het ten haren behoeve een nieuw regt had gevestigd, daar het haar onder Europa's bescherming zou hebben gesteld; zoodat voortaan alle Turksche zaken ook Europesche zaken zouden worden. Maar die uitlegging van het traktaat van 1841 wordt door Rusland weersproken, hetwelk alle tusschenkomst in het geschil met de Porte heeft afgewezen, en vooral niet aannemen wil, dat zijne strijdvragen met Turkije steeds en regtens het gewigt en de voorregten zullen erlangen van Europesche geschilpunten. Rusland heeft dienaangaande het stelligste voorbehoud gemaakt; want het is zijne bedoeling, zijne geschillen met Turkije, telkens wanneer zich die opdoen, met dat land zelf uit te maken; en wij moeten zeggen, dat het kabinet van Londen dat van Petersburg deswege volkomen gelijk heeft gegeven. Wij vermeenen te mogen berigten, dat toen dat kabinet over den zin van het traktaat van 1841 werd geraadpleegd, het na rijpe beraadslagingen, geantwoord heeft: "dat dit verdrag op geenerlei wijze aan de mogendheden, welke het onderteekend hebben, de verpligting oplegde, om werkdadig ten behoeve van de Porte tusschen beide te treden; en dat de Britsche regering zich geheel vrij keurde om, naar mate het hare belangen mede bragten, al of niet te handelen." Wij gelooven, dat dit besluit in den loop der maand Junij jl. aan het Petersburger kabinet en aan dat van Konstantinopel, is medegedeeld.

"Dit was de toedragt van zaken, toen het Keizerlijk kabinet van Weenen zijne goede diensten aan dat van Petersburg aanbood, hetwelk ze ook heeft aangenomen. Wij zeggen "zijne goede diensten" en niet "zijne bemiddeling," daar dit Hof slechts de goede diensten van eene bevriende mogendheid wilde aannemen, welke nog generlei gevoelen over het geschilpunt had aan den dag gelegd. Het Weener kabinet heeft zich daarop beijverd der kabinetten van Londen, Parijs en Berlijn hiervan te verwittigen, en heeft die kabinetten uitgenoodigd, het in deze poging te ondersteunen. Ieder heeft zich daarop aan 't werk begeven. De eerste proefneming van het Weener kabinet is niet geslaagd: het ontwerp zijner nota werd door Turkije afgewezen. Een ander ontwerp werd, zoo men zegt, te Parijs opgesteld; men ging daarbij uit van de laatste Russissche nota en het antwoord van Redschid-pacha; men legde er zich op toe, datgeen wat in de uitdrukkingen aanstoot kon geven weg te nemen, en de zaak dus aannemelijker te maken; zoo doende is men er in geslaagd eene nieuwe redactie op te stellen, welke terstond naar Weenen is gezonden, alwaar zij nog eenige wijzigingen heeft ondergaan. Dat ontwerp werd aan Keizer Nicolaas medegedeeld. De Keizer heeft het goedgekeurd, en bij de kennisgeving hiervan aan de vier mogendheden, heeft hij deze verwittigd: "dat, indien het kabinet van Konstantinopel het onveranderd aannam, hij bereid was een buitengewonen gezant te ontvangen, die gelast zou worden, hem dit over te brengen."

"In den grond der zaak, verschilt dit ontwerp niet wezenlijk van dat, hetwelk vorst Menchikoff aan Redschid-Pacha heeft overhandigd, en hetwelk bij de circulaire van den graaf v. Nesselrode, van 11 Junij jl., werd, overgelegd. De bepalingen daarvan zijn van nagenoeg gelijken aard, doch zij zijn eenvoudiger en vooral beknopter opgesteld: de inleiding is er afgelaten; men spreekt er niet meer in van de zending van vorst Menchikoff; de twee souvereinen door één zelfden geest van welwillendheid en regtvaardigheid jegens de Grieksche onderdanen gedreven, hebben elkander verstaan; keizer Nicolaas drukt zijne wenschen ten behoeve van de Grieken aan den Sultan uit, die zich beijverd heeft daaraan te voldoen, en dienvolgens heeft de minister Redschid-Pacha, namens zijnen Souverein, de in de nota vervatte bepalingen voorgesteld. De bewoordingen van dit ontwerp, vooral met betrekking tot beide souvereinen, zijn even waardig als gepast. Daarin worden herinnerd de verdragen van Kainardji en Adrianoipel en de laatste firman, waarbij de vrijheden en regten der Grieken en de jongste bepalingen nopens de gewijde oorden bevestigd zijn, De regering des Sultans waarborgt die vrijheden en regten voor immer; daarop zal, wanneer de Sultan zich deswege met den Keizer zal verstaan hebben geenerlei inbreuk meer kunnen gemaakt worden; en wat de tegenwoordige firmans, betrekkelijk de gewijde aarden aangaat, daarin zal geenerlei wijziging kunnen worden gebragt, dan met toestemming van den Keizer van Rusland en den Keizer der Franschen.

"De nota zal van Turkije zelf uitgaan. Daarin wordt zelfs geen gewag gemaakt van eenige bemiddeling der andere mogendheden hoegenaamd, en men kan er niet uit opmaken, dat er op het verdrag van 1841 een nader verdrag zal volgen.

"In dit ontwerp wordt van de ontruiming der Vorstendommen geen melding gemaakt; maar niemand twijfelt aan den aftogt der Russische krijgsmagt, als een onmisbaar gevolg van de bepaalde overgave van de nota. Hoe zou het anders kunnen zijn, na de zoo stellige verbindtenissen, door Rusland aangegaan, hetwelk de Vorstendommen slechts bezet heeft "ten einde zich een stoffelijk onderpand te geven, waardoor het de zedelijke voldoening wilde erlangen, die het van Turkije eischte."

"Wij vernemen thans, dat Turkije tot dit ontwerp is toegetreden: men was vooraf overtuigd, dat die toestemming zich niet zoude laten verbeiden; en dat de Divan geen voorslag zou weigeren, welke in het belang voor Europa's vrede was ontworpen.

Binnenland.

's Gravenhage, 16 Augustus.

Z. M. heeft benoemd tot heemraad van den polder Oud Hennenoord, prov. Zuidholland, den heer J. Konijnendijk.

—

Z. M. heeft benoemd tot griffier bij het kantongeregt te IJsselstein, mr. W. L. K. A. Gey van Pittius, advocaat te Breda; tot plaatsvervangend kantonregter te Dokkum, mr. E. Jongsma, advocaat en burgemeester der Gemeente Dokkum; tot plaatsvervangend kantonregter te Goes, mr. J. G. ab Utrecht Dresselhuis, advocaat aldaar; tot plaatsvervangend kantonregter te Zierikzee, jhr. mr. C. de Jonge, procureur bij de arrondissements-regtbank aldaar; en tot plaatsvervangend kantonregter te Brouwershaven, mr. J. Molenburgh, advocaat te Zonnemaire.

—

Z. M. heeft op daartoe ingediend verzoek, eervol ontslag verleend aan mr. J. F. J. van Valkenburg, als plaatsvervangend kantonregter te Haarlem; jhr. mr. F. F. Halfwassenaer van Onsenoort, als regter in de arrondissements-regtbank te Eindhoven; mr. J. B. C. P. Cau, als kantonregter te Leyden; en J. Scheltema, als plaatsvervangend kantonregter te Holwerd.

—

Bij Koninklijk besluit zijn bij het Munt-collegie bevorderd: tot commies, de heer jhr. mr. M. M. van Asch van Wijck, thans adjunct-commies; tot 1sten klerk, de heer H. Wagenaar, thans 2de klerk.

Het departement van financiën heeft een overzigt bekend gemaakt van de opbrengst der middelen [hoofdsom en opcenten] over de zeven eerste maanden van dit jaar, gebragt in vergelijking met derzelver opbrengst over de zeven eerste maanden van 1852.

Daaruit blijkt, dat opgebragt hebben:

a. de directe belastingen *f* 9,884,348.23, zijnde *f* 142,416.31 *minder* dan in 1852;

b. de in- en uitgaande regten en scheepvaartregten *f* 2,826,704.18, zijnde *minder* dan in 1852 *f* 151,659.37½;

c. de accijnsen *f* 11,399,668.22, zijnde *f* 211,822.57½ *meer* dan in 1852;

d. de waarborg en belasting der gouden en zilveren werken *f* 122,489.87, zijnde *f* 24,927.60 *meer* dan in 1852;

e. indirecte belastingen *f* 6,229,092.54½, zijnde *f* 405,148.50½ *meer* dan in 1852;

f. opbrengst der posterijen *f* 855,692.96½, zijnde *f* 26,747.16 *meer* dan in 1852, en

... opbrengst der Staats-loterij ƒ 275,839.50, zijnde ƒ 904.00 *minder* dan in 1852.

De geheele opbrengst, over de zeven eerste maanden van dit jaar, beliep de som van ƒ 31,573,835.51 tegen ƒ 31,200,062.37$\frac{1}{2}$ over een gelijk tijdvak van het vorige jaar. De opbrengst van dit jaar wijst dus een hooger cijfer van ƒ 373,773.13$\frac{1}{2}$ aan. Vergeleken met de raming, die ƒ 31,755,731.78 bedraagt, is de opbrengst met eene som van ƒ 171,896.27 daar *beneden* gebleven.

Op Vrijdag, den 19den dezer zal de nieuwe Israëlitische Synagoge te Arnhem feestelijk worden ingewijd. Dit feest zal door muzijk en gezang worden opgeluisterd.

Eenige welgestelde ingezetenen van den Helder hebben zich vereenigd, om aan de haringvisscherij op deze kust meerdere uitbreiding te geven; men verneemt, dat er ook plan zou bestaan om voor de grootvisschers eene haringbuis en sloep uit te rusten.

Men verneemt uit Tilburg, dat het stedelijk bestuur den heer J. Cossas uit Amsterdam, in afwachting der koninklijke vergunning tot het bouwen van eene gazfabriek, eene concessie voor de tijd van 10 jaren heeft verleend tot het leggen van buizen in verschillende straten en pleinen in de wijken Kerk en Heuvel en ook eene overeenkomst met den concessionaris heeft gesloten tot het verlichten van de straten der stad.

Door den Minister van Binnenlandsche Zaken zou, naar men verneemt, onlangs aan heeren Ged. Staten van Noord-Brabant zijn medegedeeld, ten aanzien van de voorgedragene jaarwedden van de burgemeesters en secretarissen der gemeenten, dat Z. E. die verhoogd wilde zien, en de tractementen der secretarissen beneden die van de burgemeesters wenschte te zien bepaald. Men voegt er echter bij, dat deze bedenkingen van den Minister de Ged. Staten niet hebben bewogen hunne voordragt te wijzigen.

Wij hebben onlangs een uittreksel uit het verslag medegedeeld van de commissie, door Z. M. den Koning benoemd tot onderzoek van de kunstmatige vischteelt in Frankrijk en andere landen, ten einde die ook in Nederland in toepassing te brengen. Men verneemt thans, dat in het koninklijk Park op het Loo aanstalten worden gemaakt, om eene inrigting tot dat einde daar te stellen

---

⌓ Onze correspondent te MIDWOLDA schrijft ons het volgende: „Te Midwolda, in het Oldambt, provincie Groningen, circuleert een adres ter teekening bij de ingezetenen, om aan den raad der gemeente te worden ingediend, ter verkrijging eener jaar- en veemarkt, waartoe in deze bloeijende gemeente de schoonste gelegenheid bestaat. Wij twijfelen niet of de raad zal ten deze in het belang der gemeente hare roeping gevoelen, daar vier der aftredende leden bij de jongste verkiezing *allen* zijn herkozen, waarom de gemeente verwacht, dat zij zich (waarvan drie in de gecombineerde gemeente Oostwold wonen) wederkeerig dat vertrouwen zullen waardig maken. Bij de aanstaande verkiezing [den 18 dezer] van een nieuw lid voor een der overledenen te Midwolda, zij men eenigzins waakzaam, opdat orthodoxie, dat te Oostwold nog al vrij wat heerscht, in de raadsvergaderingen niet den boventoon krijge, waardoor de een, Drieling te Midwolda, versterking zoude erlangen, en op den duur welligt meer kwaad zoude brouwen dan de liberale leden vermoeden, *ad pias causas*.”

—Bij de jongste verkiezing voor de aftredende leden van den gemeenteraad te Finsterwold, is er vrij *intrigant* gekuipt. Een persoon daar ter plaatse, algemeen bekend onder den naam van *Luttje-groote* (naar men zegt met den *veldwachter-visscherman*, spion in het gemeentehuis), heeft zich vrij wat uitgesloofd, en heeft met ééne stem de overwinning behaald, waardoor de weldenkende partij, die het belang der gemeente, maar niet ten koste eener familie beoogt, niet weinig geschokt. — Naar men verzekert zal de beruchte tolkwestie van *interpolatie* in het toltarief spoedig worden voortgezet, dan zal er voor velen een licht in de duisternis opgaan!

De gemeenteraad te Leeuwarden heeft in eene der jongste zittingen besloten tot eene conversie der stedelijke schuld over te gaan. De schuld, groot ƒ 147,000 5 pct. zal tegen 2 Januarij 1854 worden afgelost, wanneer eene geldleening à 4 pct. zal zijn volteekend, waarvoor de inschrijving nader zal zijn opengesteld.

⊲ Uit TILBURG schrijft men ons van den 15den: Gisteren arriveerde alhier uit Maastricht een escadron van het 1ste regement dragonders. Het werd vergezeld door de muziek en de officieren van de alhier in garnizoen liggende jagers te paard van het Limburgsche Contingent, die hen tot dat einde tot aan de uiterste limieten dezer plaats te gemoet gereden waren. Na alhier nachtverblijf te hebben gehouden, zijn zij heden ochtend vroegtijdig naar hunne cantonnementen te Gilzen en Reijen vertrokken, om aldaar aan de militaire evolutien, die gedurende ééne maand in het gewezene kamp van Reijen moeten plaats hebben, deel te nemen; heden had men ook het overige gedeelte van het voorn. regement, dat in Oosterwijk en omstreken nachtverblijf gehouden heeft, verwacht; maar zij zijn kortheidshalve slechts door de buitenwijken naar hunne bestemming vertrokken. Intusschen verneemt men, dat alle de verwacht wordende troepen dezen avond in hunne cantonnementen zijn zullen en dat reeds op aanstaanden Woensdag gecombineerd met de alhier in garnisoen liggende twee escadrons jagers de militaire evolutien in het voorn. kamp een aanvang nemen zullen.

— Het koren op het land kan men hier thans voor geheel opgeruimd rekenen en door het schoone weder begunstigd is alles zonder eenige schade binnen gekomen. Met genoegen verneemt men verder, dat de aardappelziekte, waarvoor men nog kort geleden hier zoo zeer beducht was geen merkelijken voortgang heeft. De overige nog te velde staande granen zoo als haver, boekweit, enz. staan bijzonder schoon en beloven een rijken oogst.

Donderdag, den 18den dezer, des namiddags ten 1$\frac{1}{2}$ ure, zal van de werf *Hollandia*, van de scheepsbouwmeesters Blok en Matthijssen, worden te water gelaten het barkschip *Wildeman*.

---

* Woensdag aanstaande zal de gewone audientie van den Minister van Finantien, voorloopig belast met het bestuur van het departement voor de zaken der Hervormde Eeredienst enz., geen plaats hebben. Donderdag die niet van den Minister van Finantien. En Vrijdag die niet van den Minister van Marine.

---

* Thans kan men met zekerheid melden, dat de muziekkorpsen bij de regementen infanterie weder zullen worden geformeerd en wel dat bij elk regement een kapelmeester en zeven muzijkanten zullen worden aangesteld en zooveel élèves als noodig zal worden geoordeeld.

Ingezonden Stukken.

Mijnheer de Redacteur!

Onder de *interessante* berigten van uwen correspondent uit Leijden, voorkomende in Uw nommer van 13 Aug. ll., lazen wij tot onze verwondering het volgende:

„De Rederijkerskamer Vondel te Leijden, heeft besloten, „om bij het maandelijks peroreren geene politieke beschou„wingen langer toe te laten, opdat dergelijke letterkundige „vereenigingen niet, gelijk in 1795, ontaarden in politieke „clubs.”

Zonder ons in gissingen te willen verdiepen, wat toch Uwen *ijverigen* correspondent bewogen kan hebben, eene mededeeling als de onderhavige aan UEd. te doen, die toch niet als zoo *interessant* te beschouwen is, om in een blad van zoodanige strekking als *de Grondwet* te worden opgenomen, gevoelen wij ons evenwel, in het belang der Kamer, en ter voorkoming van eenen minder gunstigen dunk, die daardoor welligt omtrent haar zoude kunnen worden opgevat, verpligt, iets tot toelichting van dat *interessante* berigt aan UEd. mede te deelen, met verzoek dit in Uw eerstkomend nommer te willen opnemen.

De zaak komt kortelijk hierop neder: Gelijk in andere Rederijkerskamers gebruikelijk is, wordt ook in onze Kamer een gedeelte der werkzaamheden aan de improvisatie gewijd; tot dat einde worden op iedere Vergadering door de niet-werkende leden een tiental onderwerpen opgegeven, waaruit een der werkende leden, aan wie de beurt van improvisatie is, een onderwerp kiest waarover hij spreken zal. De opgave nu der onderwerpen, is van den kant der niet-werkende leden geheel vrij, zoo ook de keuze daaruit, van de zijde der werkende leden. In de beide laatste vergaderingen evenwel, waren de opgegeven onderwerpen meest allen van politieke strekking, hetgeen nogtans niet in den geest viel van een groot deel der aanwezigen, zoodat toen, op de van dien kant daarop gemaakte aanmerkingen, besloten werd, zich voortaan met de improvisatie over onderwerpen van politieken aard niet meer in te laten, als niet overeenkomende met het doel en de strekking onzer Kamer.

Uit de mededeeling van het bovenstaande zult UEd. ontwaren, dat, hoe *onbelangrijk* ook voor het publiek, en hoe *onkiesch* wij het vonden, zaken in een' besloten kring behandeld, op *dusdanige* wijze openbaar te maken, wij evenwel van het verhandelde op onze vergaderingen geene publiciteit vreezen, mits de zaken zoo worden voorgesteld, dat daaruit geene verkeerde gevolgtrekkingen te maken zijn, en wij vertrouwen dan ook van Uwe onpartijdigheid, dat UEd. voor deze missive wel een plaatsje in Uwe kolommen zult willen inruimen, waarmede UEd. zult verpligten, hen die zich met achting teekenen,

Bestuurders van de Leijdsche Rederijkerskamer Vondel.

Namens dezelve:

W. T. WERST,

Secretaris.

[Wij hebben aan bovenstaanden brief gaarne eene plaats in ons blad gegeven; maar kunnen, ook uit den inhoud van dien brief, nog niet inzien, in hoever onze geachte correspondent te Leijden aan de waarheid zou hebben te kort gedaan. RED.]

Prijs-Courant der Effecten.

AMSTERDAM, 16 Augustus 1853.

Nederland.	Pct.		Rusland.	Pct.	
Ned. W. Schuld.	2 1/2	63 3/4 7/8 7/8			
Dito Certificat.	3	76 11/16 7/8 7/8	*Hope* 1798/1816	5	108 3/4
Dito dito	4	95 9/16	Dito 1828/1829	5	108
O. I. Leening.	4		Cert. 1831/1838	5	
Amort. Syndic.	3 1/2		Dito Dito	4 1/2	100 1/4
Hand.-Maats.	4 1/2	127 1/4 1/2	Dito *Hope*	4	94
Belgie.			Dito *Stieglitz*	4	92 3/4
Certificaten	2 1/2		Dito dito 5e Ser.	4	
D° *Rothschild.*	2 1/2	53 1/16 1/8	Inschr. Assig.	6	74 3/4
Frankrijk.			Certific. dito	6	75 1/8
Obligatien	3				
Spanje.			**Polen.**		
Nieuwe	1	23 5/16 3/8 3/8	Obligatien	4	86 3/4
Dito Buitenl.	3				
D° Binnenl. 6/m.	3	43 1/2	**Oostenrijk.**		
Bew. Sp. Com.		6 7/16 1/2	Metalliek	5	82 13/16 15/16
Amort. Schuld.			Dito bet. Amst.	5	95 1/2 9/16
Portugal.			Dito letter B	5	95 1/2 9/16
Londen	5		Dito 1847	2 1/2	42 3/8
Dito nieuwe	4	39 15/16 40	Dito 1851/1852	2 1/2	42 11/16

Ned., Haarlemmerm. 5 pct. 103$\frac{1}{2}$; Braz. bij Roths. p. s. 500. 5 pct. 98$\frac{3}{4}$; Mexic., te Londen. 3 pct. 26$\frac{5}{16}$; Dito Onb. 26$\frac{1}{8}$; Gren., te Londen p. s. 100. 2$\frac{1}{2}$; 22$\frac{3}{4}$; Dito Onbepaald. 22$\frac{1}{2}$; $\frac{3}{4}$, $\frac{5}{8}$; Dito Uitgesteld. 9$\frac{9}{16}$; $\frac{7}{8}$; Ecuador. 4$\frac{1}{8}$; Venez. Uitg. 1 pct. 15$\frac{1}{8}$; Peru. 4$\frac{1}{2}$ pct. 80$\frac{3}{8}$.

Binnenl. fondsen blijven iets vaster met tamelijk veel handel, Integr.

Vreemde effecten waren daarentegen meer aangeboden met weinig handel, uitgezonderd Werkel. en Uitg. Grenada's, welke wederom veel gezocht waren.

FRANKFORT, Maandag 15 Aug., 5 pct. Metaliek 86$\frac{1}{2}$; W. Bank-actien 1548; 3 pct, Spanje 43$\frac{5}{8}$; dito 1 pct. 23$\frac{5}{8}$; wissel op Ween. 110$\frac{1}{8}$.

Weinig variatie.

LONDEN, Dingsdag 15 Augustus. Consols op tijd 98$\frac{1}{8}$; Mexico N. 3 pct. 27$\frac{1}{8}$; Gren. 2 pct. 21$\frac{7}{8}$ à 22$\frac{1}{8}$; dito Uitg. 9$\frac{3}{8}$ à 9$\frac{5}{8}$; Spanje 1 pct. 2323$\frac{3}{8}$ à 38$\frac{5}{8}$; dito Certific. 6 à 6$\frac{5}{8}$; Rusland 4$\frac{1}{2}$ pct. 101$\frac{1}{2}$ à 102; Portugal 4 pct. 43 à 43$\frac{3}{4}$; Buenos-Ayres 68 à 69.

MADRID, Dingsdag 12 Augustus. Spanje binn. 3 pct. ... dito nieuwe 1 pct. 23$\frac{11}{16}$; Certif. 3$\frac{1}{2}$.

Bij JOH. NOMAN EN ZOON, te 's Gravenhage.